

- Anlam hakkındaki temel gözlem bunun bir *kontrast* sonucu olduğudur. Anlam karşıtlıktan doğar. Karşıtlık/kontrast yoksa anlam da yoktur. Bir tefrik faaliyeti olmadan anlam bulunmaz.
- Bir kelimenin/işaretin anlamı onun kullanıldığı bağlamda belirir. Bağlamda ürettiği kontrast kelimeye anlamını verir. Bir kelimenin/işaretin yokluğu bir bağlamda eksiklik meydana getiriyorsa, o kelimenin bir anlamı yoktur.
- O halde bir kavramın *anlam üretmediğini* söylediğimizde, aslında onun bir *kontrast üretmediğini* söylemiş oluruz. *İnsanlar kadim dinlerden anlam dercetmiyor* dediğimizde, *kadim dinler artık kontrast üretmiyor* demekteyiz.
- İslam neyin zıddı? Nasıl bir kontrast üretiyor? Türkiye'nin hakim dini rengi olarak İslam'ın ürettiği bir kontrast olmadığını düşünüyorum. *İslam'ın içinde* dediğimizle *İslam'ın dışında* dediğimizin arasında net bir çizgi çekip, fark bulmak mümkün değil. Teorik olarak söylenen şeylerin hepsinin arasındaki çizgi uygulamada kayboluyor. Herhangi bir davranışa bakıp, *İslam'ın alamet-i farikası budur* diyemiyoruz.
- Bu durumda insanların kendilerine kontrast üreten yeni kimlikler bulmaya çalışması normal. İslam arkaplanda kalırken, başka kimlikler, *Türklük* veya *Atatürkçülük* veya *hakiki müslümanlık* gibi daha köşeli kimlikler insanlara anlam üretmeye başlıyor. Bunların zıtları var çünkü.
- Kendimizi sadece olduğumuzla değil, bilakis *olmadığımızla* anlamlandırıyoruz. *Ben onlardan değilim* demek için bir sosyal konuma dahil oluyoruz. Ortada dahil olunabilecek kimliklerin sınırlı olması dolayısıyla, *olmamayı en istemediğimiz* kimlik bizim kimliğimiz oluyor.
- Azınlık psikolojisi dediğimiz de büyük ölçüde bu kontrastın hemen bütün sosyal kurumlara karşı ayakta bulunmasından. Yahudiler nasıl binlerce yıl azınlık kalarak yaşamaya devam etti? Kendilerini *olmadıkları* kimlikler üzerinden tanımlama imkanları çoktu ve bunu kullanabilecek bir gelenek oluşturdular. *Biz seçilmiş kavmiz*.
- Çoğunluk ise kendine *anlamli kimlik* bulmakta zorlanır. Hayatını bir yere bağlamak konusunda azınlık kadar *şanslı* değildir. O sebeple kendimizi daha geçirgen ve sığ kimliklerle ifade etmek durumundayız. Hayatımıza anlam vermeyen yarım yamalak kimliklerle.
- Türkiye'de Kemalizm'in hala yaşıyor olmasının sebebi derinliğinden ziyade kendine bir zıt üretmiş olması. İslamcılık aynı beceriyi gösteremedi. Bir yandan *enternasyonalist* olup, bir yandan *yerli* olmaya çalışınca, ortada kontrast kalmıyor. Bu sebeple 2002 sonrasındaki iktidar tecrübesi İslamcılık üzerinde Kemalizm'in 80 senede uğramadığı erozyona uğramayı getirdi. Artık *İslamcı* deyince iyi bir şey anlamıyoruz.
- İslam'ın Türkiye'de bir kimlik olarak yaşamaya devam etmesi için karşısına *İslam olmayan* bir şey koymak lazım. Bunu yapamıyoruz. Bu memlekette namli Ateistlerin cenazesi bile *devletin camisinden* kalkıyor. Gelip nihayetinde aynı musalla taşına yatacaksan kendine özel bir kimlik inşa etmeye çalışmazsın. İslam'a karşıtlık üretmeye çalışmak da riskli bir iş, ayrıca. Bu durumda

da içten içe çürümeye terkedilip, iktidar elinde oyuncak hale gelmesinden başka bir kader görünmüyor.

- Toplumun geneliyle sorunu olan ve onu değiştirmeye çalışanlar da İslam'ın bu arkaplandaki rolünden dolayı onu ciddiye almıyor. Eskiden *iyi müslüman olmadığımız için geriyiz* sloganındaki İslam'ı aklama çabası artık kalmadı. İdeolojimiz basitçe bir *devlete tapma* pratiğine dönüştü ve bunun da nereye kadar gideceği konusunda bir fikrimiz yok. Ancak yeni nesillerin kendilerine *kontrast* ararken İslam'ı artık bir aday olarak gördüklerini sanmıyorum.
- 2002 öncesi İslamcılık bir *anlam üretici* iken, şimdilerde genel anlamsızlığın bir unsuru haline geldi. İslam bir *devlet dini* olmaya hak kazanmış olabilir ancak Kemalizm'in 1920'lerden itibaren yapmaya çalıştığını çok daha başarılı olarak kendi içinde yapacak ve İslam'ı Anglikan Kilisesi gibi bir *değer üretmeyen arkaplan rengine* dönüştürecektir. O halde kendimize nasıl bir kimlik bulalım?